

СИНКРЕТИЗЪМ НА ИЗРЕЧЕНСКИТЕ ПРИЗНАЦИ

Мариана Георгиева

Българска академия на науките

Резюме: Синкретизмът е обективно предопределен процес на признаково аранжиране на изреченската конструкция като прототип, разбира се. Обективността се осигурява от пресечната точка на двете оси на субектната езикова дейност – когнитивно креативна и комуникативно перспективна. Това сечение всъщност е феноменалната екстензия на когнициото от мисълта в езиковата и метаезиковата експликация през кръговрата съзнание, подсъзнание, емотивност. Посоката е от субекта с цялостната му иманентност навън, към експликацията в език и с език и напред, към другия субект. Векторът навън, към експликацията в език и с език, е по оста когнитивна креативност, а векторът напред, към другия субект, е по комуникативно перспективната ос.

Ключови думи: синкретизъм; изречение; характерен признак; български език; комуникация; лингводидактология

Когнитивната креативност на субекта на езика в дейността му с него (езика) се осигурява равнопоставено в комбинаториката си с оглед на комуникативната перспектива, разбира се. На синтактично равнище това осигуряване е прототип на изреченската парадигма. Инвариантите на изречението са модулите на иманентността на субекта на езика, на когнициото като феномен, което е философията на езика. Когнитивната комбинаторика модерира функциониращото съзнание. Мисленето е средоточието на тази функционалност. В нея се пресрещат подсъзнание, съзнание, емотивност. Отвъд това средоточие, отвъд мисленето е метафизичното. Отрицанието, като категория, диалектически е плод на метафизичното мислене, понеже действителността е резултат от развитие. С други думи, когнитивната интимност на субекта на езика обосновава закономерно сечението между подсъзнание, съзнание и емотивност и дейността на субекта с езика продуцира езиковите единици все едно на какво равнище. Във всеки случай на тази езикова продукция, условно казано, всяка отделна проекция в системата и структурата на езика превалира съответно на единица когнитивна комбинативност. Синтактичното равнище е най-високата степен на езиковата дейност именно заради изначалната комплексна природа на комбинаториката, веднъж, и затова заради комуникативната перспектива, която изважда на езиково равнище когнициото в проекцията на информацион-

ния обмен между субектите на езика, на второ място. Така за парадигмата от изреченски инварианти е важно да се подчертае равностойността на всеки един от признаците не само като налични при всеки инвариант, но и като равностойни всеки сам по себе си да модерира инварианти. Разликата е само в езиковата експликация за всеки от тях формално.

Изреченските дефинитивни признаци не са независими една от друга характеристики и затова някои позиции от изреченската парадигма са в известна степен оспорими, а други – противоречиви. Т.е. има видове прости изречения, анализът на които не е последователен именно от гледна точка на номинирането, или дефинирането им. Причината е както във факта, че всяко изречение притежава комплексно всичките тези признаци, така и във функционалната природа на признаците и тяхната субектно заложена същност. Предикативността, модалността, граматическата оформеност и интонацията са все продукт на субекта на езика в единицата негова езикова дейност. Това концептуално средоточие извежда пред скоби именно субекта и неговата когнитивна потребност.

Субектът и неговата когнитивна креативност – като архитектура, аранжирмент, потенция (интенция, ретенция, претенция), всъщност предопределят парадигмата. Признаците на изречението са функция, но не параметър, или коефициент. Диалектиката разполага реда на съотнасяне на субекта, когнитивната му, общо казано, и функционалността на дефинитивния признак. Редът също, разбира се, има своята релевантност. Това е причина част от позициите в изреченската парадигма да са донякъде противоречиви или парадоксални. Релевантността се потвърждава имплицитно например от класификацията на изречението по цел на изказване. Целта на изказване е класификационен маркер, който категорично препраща към субекта на езика в единица езикова дейност с два вектора – когнитивна креативност и комуникативна перспектива. Целта на изказване презентира субекта на езика като когнитивна иманентност с векторна характеристика, което означава отношение в дълбинен план естествено. Този маркер за класификация е в равнопоставеност с останалите признаци по дефиниция заради по-горе посочената диалектически релевантност относно субектната принадлежност или все субектното предициране въобще.

Иманентността на субектността като когнитивна потенция обяснява явление емоционален, експресивен синтаксис и неразчленимостта като характеристика на изречението. В първия случай – при експресивния синтаксис, когнитивната потенция обхваща до поглъщане всички други признаци и се аксиоматизира до такава степен, че напуска територията на съзнанието и преминава в концентрирана до експресия емоционалност:

‘Ти ли не знаеш?’;

‘Кой не знай Чавдар войвода?’.

Във втория случай – при неразчленимостта, е обратно – аксиоматизираната когнитивна потенция „се вглъбява“, стига до такава иманентност, чиято дълбинност е трансценденсът, подсъзнанието, прототипът на мисълта и няма нужда от езиковата експликация в прецизирания синтактичен аспект – отношението, връзката, с други думи – позицията, контактът, дистанцията, които са обект на детайлен анализ по-нататък в работата:

‘Да, да ...’;
‘Глупости!’;
‘Виж ти.’;
‘Горкият той.’.

Признаците, по които се класифицира изречението и инвариантите му изграждат парадигмата, са разноредови по отношение на отнасянето и разполагането им в равнищата на езика като системно-структурно сечение и презентиране, но в онова диалектическо единство все пак, което е неоспоримо по силата на изходната точка, която е субектността по същество, т.е. субектът на езика като продуцент на езика. По-горе подчертаната характеристика на целта на изказване я извежда в своеобразна – относително съществена, но несъщинска, така или иначе, надредовост по отношение на предикативността, граматическата оформеност, модалността и интонационната завършеност (само при нарочна класификация в случая). Следва веднага да прибавим, че интонационната завършеност също се приписва на субекта на езика като функция на органичността на артикулацията и на гласа (вид експликация, или апликация). И целта на изказване, и интонационната завършеност са субектно иманентни характеристики, които диференцират изречението когнитивно. Интонационният контур като артикулационна величина – модулацията на гласа, е трансмисията изречение – комуникация. В писмената форма пунктуацията е метаинтонация, графиката на гласа. Затова например в писмената форма интонационната завършеност има за облигация пунктуационния знак. Графиката на пунктуацията е метаязык, а метаязыкът отвежда именно към субектната дълбинност, каквато е когнитивната потенция на *homo sapiens*. Затова и една и съща езикова експликативност, от едно и също системно-структурно равнище, с една и съща конфигурация може да е изреченски инвариант, с различен смисъл, само по силата на пунктуационния знак дори и например.

Грамматическата оформеност на изречението е езикова експликация, която също е функция от субектността (на други равнища, като друг етап на функционалната субектност). При граматическата оформеност когнитивната потенция на субекта е опосредствана формално. Тук иманентността, която е същността на целта на изказването и интонационната завършеност, е акумулирана в категориалните вариации на рефериране. Формалната опосредственост на когнитивната креативност прави допустимо граматическата оформеност да предполага в себе си, да генерира останалите признаци на класификация

– по начин на изразяване на предикативността и по структура, по състав, според наличността или изпускането на някои от частите на изречението и така да акумулира интонацията и модулацията (вж. Gramatika ... 1983, p. 43).

Модалността като дефинитивен признак се разполага между интонационната завършеност и граматическата оформеност на изречението. Модалността е сечението между когнитивната креативност и граматическата оформеност, между субектната иманентност и езиковата облигаторност на тази иманентност строго дълбинно и прототипно. Този признак може да се изразява както с езикови средства (утвърдителни и отрицателни частици – думи с несамостойна семантика, а със служебна функция или с експресия), така и с паразит (кимане с глава за утвърдителност или за отрицание; махане с ръка), който е алюзия на дълбинността на субектността като когнитивна потенция в начална точка – подсъзнание съзнание, метафизично мислене, емотивност. Относителната амбивалентност също е доказателство за граничната позиционираност в признаковата парадигма на изреченските инварианти. Двоичността на модалната облигация – език и паразит, от една страна, и логическа и езиковосубектна, от друга страна (по-нататък е анализът по този признак), и граничната позиция между иманентността на когнитивната креативност и граматическата оформеност предполагат такива парадоксални твърдения, каквито например са 'отрицателно по форма и утвърдително по съдържание изречение'

(*'Не може да не дойде.'*)

или пък 'двойното отрицание'

(*'Никой не чете достатъчно.'*).

Парадоксът като феномен е аргументът в анализа да се приложи принципът на когнитивното съответствие, за да се пресрещнат всички признаци на изречението в когнитивната креативност на субекта на езика.

При всички случаи обаче всички признаци на изречението трябва да се разполагат най-напред в координатната система с пресечна точка субектът на езика (феноменалната нула – вж. Georgieva 2023, p. 8) и след това да се проектират относно субекта в субектно-предикатната структура. Феноменалната нула може да обясни случаи, при които един признак потиска друг или даже го неутрализира. Интересен е случаят да се квалифицира изреченски инвариант 'несъщински въпрос'

(*'Кой знае?'*)

или 'риторичен въпрос'

(*'Виждаш ли?'*) .

Признаковата парадигма следва да разположи изреченските инварианти категорично, първо, и убедително, безспорно, второ. В нито една признакова комбинаторика не може да се прескача от едно в друго езиково равнище (системно-структурно) и не може да се заличават, нито пренебрегват един или

друг признак съответно. Интерактивният подход в анализа на изречението не само ще прецизира неговата парадигма и ще обясни наистина същността му като основна синтактична единица, но и ще балансира езиковото съзнание в двата вектора на неговата функционална провокация – рефлексия и рецепция. Балансът, естествено, е разбирането като феномен, или прототип на технологията на езика, определяна като комуникация.

Естествено обосноваването от субекта, като носител на езика, синкретизъм на признаци, които модулират и модерират основната синтактична единица в процеса на продуцирането, е основата, или първопричината, казано по друг начин, за различна комбинаторика на признаци. Във всеки случай доминантата е признаковата характеристика, а не езиковата експликация сама по себе си, все едно на какво равнище е подчертана тя. Това се отнася за класификацията на изречението. Синкретизмът от признаци се проявява като модуляция и модерация, разбира се, и вътре в изречението – както по отношение на структурата субект – предикат, така и по отношение на състава – второстепенни части, разширени части, и тяхната квалификация като синтактична позиция. Дори усложняването на изречението – еднородни части, обособени части, вметнати части, е вид експликация, така да се каже, на синкретизъм, все този – на когнитивната потенциална ос (интенция, ретенция, претенция) на субекта на езика.

Сега наличната и валидна естествено класификация на изречението по изброените по-горе признаци съдържа в себе си инварианти, които някак се припокриват. Според Академичната граматика „в малко случаи с възклицателните изречения се изразява само някакво чувство, по-често с тях се и съобщава нещо, пита се, заповядва се, пожелава се нещо“ (Gramatika ... 1983, р 74). Такова категорично припокриване, или смесване с останалите инварианти по признака 'цел на изказване' веднага сменя валидността на парадигмата в позицията 'възклицателни изречения' например. Минимизирането на диференциалния признак 'изразяване на чувство' и разполагането на тези инварианти и сред останалите инварианти – съобщителни, въпросителни, побудителни и желателни, доказва безспорната релевантност на интонационната характеристика като друг, отделен, самостоятелен в достатъчна степен класификационен признак. Тезата ни се подкрепя и от академичните аргументи, че „в тези случаи възклицателните изречения споделят главните формални особености на съобщителните, въпросителните, побудителните и желателните изречения, но имат и някои специфични формални особености, на първо място сред които стои **интонацията**“ (маркирането в **болд** мое – М.Г.) (Gramatika... 1983, р. 74).

Размиването между 'целта на изказване' и 'интонационната характеристика' в никакъв случай не е намаляване на релевантността или отстъп от дефинитивната им структурираща функция. Това безспорно е синкретизъм. Причината за синкретизма е обективно заложена и препраща към субекта на езика

и неговата когнитивна претенция, която се обективира от органичността на интонирането (артикуляция, глас) в комуникативната перспектива. Неслучайно представянето на възклицателните изречения в цитираната Граматика ... в края си препраща към „контекста и ситуацията“ (Gramatika... 1983, p. 78).

Подчертаването на интонацията („...се различават само по интонацията си...“), от една страна, и препратките и към граматическата им оформеност – начин на изразяване на предикативната структура, по състав, според наличността или изпускането на някои от частите на изречението, от друга страна, са необоснована, бихме казали, еkleктика на анализа, която обезсмисля изреченската парадигма като цяло (Gramatika... 1983, pp. 75 – 78). С други думи, формално-функционалният подход е непродуктивен и защото същността на основната синтактична единица по дефиниция и философията на синтаксиса като езиково равнище, взети заедно, диалектически проявяват непригодността, естествената противоречивост на такъв подход. Дори номенклатурата му етимологически е достатъчна, за да се саморазобличи предвид крайно ограниченото място на формата сред множеството категориални признаци за класификация. Не е възможно да не се уплътнява който и да е анализ, още повече лингвистичният, като се държи сметка за диалектиката и причинно-следствените връзки между категориите и техните параметри на изразяване. Науката изисква методология. Ако се престъпи тази аксиома, няма теория, няма наука. В такъв случай се стига до регистър, който се самоунищожава от противоречия и се стига до посегателство и върху езика.

Не може да се обясни с нито един изследователски подход еkleктичната терминологичност „във въпросителните по форма възклицателни изречения сказуемото ...“ (Gramatika... 1983, p. 75). И въпросителните, и възклицателните изречения според академичния синтаксис са инварианти на изречението по признака `цел на изказване`. Какво означава „въпросителни по форма“, не би било възможно да се обясни, в това число и от формално-функционална гледна точка. При това трябва непрекъснато да се подчертава, че всяко изречение има субектно-предикатна структура и синтактичните еквиваленти са съответно подлог и сказуемо. Оттук нататък каква е езиковата експликация на формално равнище, като специфика на останалите (извън синтаксиса) системно-структурни равнища, не е релевантен – от дефинитивна гледна точка – критерий в изграждане и представяне на класификационната рамка на изречението като основна синтактична единица.

Возклицателните изречения се диференцират на основата на изразяване на емоционалност. Извън емотивната когнитивно-комуникативна перспектива тези изречения губят самостоятелна дефинитивност. Това е достатъчно, за да се приеме емотивността като параметър за интонационна характеристика. Интонационната характеристика обаче е по-висок клас признак и е дефинитивно присъщ на изречението по принцип, отвъд инвариантността. Аналогично е

положението например с граматическата оформеност – също дефинитивно присъща на всяко изречение по принцип. Както при граматическата оформеност се „слиза“ до признака `по изразяване на предикативната структура` или `състав`, така и при интонационната завършеност „се слиза“ до емотивно изречение, т.е. възклицателно. Ние смятаме, че е по-коректно, от гледна точка на когнитивния подход, да се прецизира с квалификацията *`емотивни`* и *`не-емотивни`* изречения – по признака *`интонация`*.

Друг изреченски инвариант по този признак – *`интонация`*, е въпросително изречение:

`Сега?`;

`Днес?`;

`Ти?`;

`Да?` (вж. Граматика ... 1983: 60).

Двете позиции в корелацията – емотивна и въпросителна, са достатъчни, за да се приеме интонацията за класификационен признак на изречението. Интонацията е дефинитивен изреченски признак, който структурира в основна синтактична единица емоцията, както и да е езиковоекспликатно изразена тя на останалите системно-структурни равнища:

`Сега!`;

`Днес!`;

`Ти!`;

`Да!`.

Това структуриране е и възклицателно изречение собствено – освен като въпрос, както по-горе илюстрирахме.

Синкретични са и „въпросителните да-изречения“ (Gramatika... 1983, pp. 55 – 56). Този инвариант препотвърждава актуалната признаковост на интонацията. Самостойността на признаковостта личи и в превалирането на хипотезите на отговора на тези да-въпроси – положителен (утвърдителен) и отрицателен. Въпросът

`Да?`

може да има отговор естествено

`Да.`,

но е възможен и другият, диалектически контрапунктов отговор:

`Не.`.

Наличието и на двете вариации по логическата модалност (отношението на изреченския смисъл към действителността), а не по собствено езиково-субектната (когнитивната интенция) в отговора е друго своеобразно доказателство за релевантността на интонацията като признак за класификация на изреченски инварианти, макар и в минимума на корелативната двойка, какъвто е случайт с емотивните и въпросителните изречения. Превалирането е естествено.

Синкретични са изречения, при които интонацията придава когнитивно-комуникативната стойност на думата (думите), без граматическата им характеристика да експлицира субектно-предикатната структура в класическа езикова конструкция. Тези изречения притежават предикативност, само че тя е имплицитна – в съзнанието на субекта на езика, но не е езиково изразена, защото е силна и всеобхватна. Субектът на езика предава своята когнитивна креативност като доминирана експресия в една или друга емоция. Тук релевантна е концентрираната до такава степен рефлексия, че емоцията на субекта я поглъща и превалира самодостатъчно на комуникативно равнище като усилен до структурираща самодостатъчност интонация. Органичността е усилен и гласът, чиято метаграфика е пунктуационният знак (!), сугестира. *'Ти'* е другият субект и това е безспорно от граматиката на думата – второто лице с езикова експликация местоимение. Субектът на езика – *'аз'* и *'ти'*, е предикативен във всеки случай. Доказателството е така или иначе наличието на някаква езикова експликативност със знаците и на метаязика – графиката на пунктуацията например като метаязык, колкото и минимизирана да е тази езикова експликативност и в какъвто и компресиран вид да е като съотносима на съответните системно-структурни равнища. Рефлексивността на тази предикация като факт (действие, състояние) в субекта на езика е до степен на емоционален изблик и това е достатъчно за обслужената когнитивна потенция. Нейната трансляция в комуникативния обмен е екстраезикова, интонационна преди всичко – преди останалата граматика дори. Всичко това се е имплицирало единствено и само в съзнанието. Натоварената имплицитност се споделя като компресия от емоцията. Този естествен потенциал на човека – логос и психе, се балансира. Естественото равновесие ангажира различно експликативността – невинаги и само в език. Спира се до иманентността на звука, до гласа. Може да се отиде и още по-далеч – отвъд езика, само при метаязыка – поглед, мимика, жест. Например наративите *'в очите ѝ се четеше преданост'*; *'завъртя глава в знак на несъгласие'*; *'изпиваше го с поглед'*; *'разбраха се без думи'*; *'мълчалив отказ'* и т.н.

При необслужената рецепция на някакъв факт, сегмент действителност субектът на езика продуцира въпрос – попълване на информация. Когнитивната креативност се стимулира с още информация. Синкретичните въпроси също се разполагат в емоционалния ресурс на субекта на езика и затова не притежават езикова експликация на предикативната структура. С други думи, синкретичните въпроси са постпредикативна рефлексия и затова екстраезикова експликация, каквато е интонацията. Интонацията е гласът, но отвъд думата или преди нея. Интонацията е гласът на границата между съзнанието и подсъзнанието или отвъд съзнанието, при съкровената имплицитност – при душата. Тази иманентна импликация пренарежда когнитивните приоритети през признаковите характеристики на основната синтактична единица, всич-

ките – функции на субекта на езика в дейността му в комуникативния обмен, което изважда емоцията като концентрирано акумулирано знание за нещо. Емоцията като екстериорно за съзнанието знание подлага на съмнение утвърдеността с нейната пестелива езикова експликация

‘Да’

и я превръща във въпрос:

‘Да?’.

Всъщност рецепирана от субекта на езика предикация с утвърдителна модалност се трансформира от когнитивната претенция екстраезиково единствено с вокализираната експресивност на изненадата или пък съмнението. Това е природата на когницията всъщност в неговата динамична актуалност. Този опит за анализ на синкретичните въпроси на принципа на когнитивното съответствие и при неизменна връзка със субекта на езика в дейността му с езика някак естествено препраща към езиковите експликации на модалността например.

Модалността е относителна дълбинност на въпроса като когнитивна необходимост, протектира го заради комуникативната перспектива като когнитивна удовлетвореност. ‘Да’ е дума, граматическата парадигма на която посвоему утвърждава доминацията на когнитивната ни креативност като субекти на езика. Да-формите – отличителна черта на българския език и балканизъм, „се използват в съобщителни, въпросителни, подбудителни и желателни изречения, като значението им е различно в различните видове въпросителни изказвания ...“ (вж. Nitsolova 2008, р. 409). ‘Да’ е модална частица (вж. Nitsolova 2008, р. 478). Частицата е дума без самостоятелно значение и с относителна морфологична характеристика. Тя не може да бъде част на изречението, но функционира в изречението като специфична езикова експликация. Тя явно презентира нещо присъщо на субекта на езика. Езикова експликация, но без семантика и без морфология собствено означава продукт на субекта, който не е ментален. За това доказателството са квалификациите на ‘да’ модална, утвърдителна. Този продукт на субекта е емотивен или когнитивен в иманентния смисъл на когнитивното. И в двата случая е налице фина субектност, строго съкровена, където е авторефлексивността, дълбинността на аз-а. Подобно вглъбяване на субекта по посока на когнитивната креативност естествено препокрива и синтезира признаците като маркери на когнитивната потенция. Затова е вариативно присъствието на тези езикови експликации без собствено значение и собствена морфология. Те са свободните валенции на когнитивната креативност на субекта на езика – от хипотезата до утвърждаването и назад (‘да бе’, т.е. не е ‘да’ като че ли). Те са когнитивната потенция, експлицирана в букви до минимума, който през формалната несамостоятелност обслужва когницията. Тази алтернатива е удобна презентация на доминиращата до самостоятелност концентрирана когнитивна креативност. На синтактич-

но равнище това са интонационно преведени в комуникацията емоция или дефицит като потребност, каквито са синкретичното възклицателно или синкретичното въпросително изречение.

Това е експлицираната аксиоматична когнитивност на субекта на езика, която е дълбинността на синтаксиса, или протосинтаксис. Интонацията, като релевантен за изречението само от дума и даже само от дума без собствена семантика и морфологична характеристика признак, е апликацията на когнитивната потенция на субекта на езика в неговата дейност с езика. Думите без семантика и морфология и синкретичните изречения презентират когнитивния код на езика и неговата философия. Така се доказва недостатъчността на формата и функцията да стигат до самостоятелност или да доминират до абсолюти. Филтърът е когнитивната съкровеност на субекта на езика, на аз-а. Вън от този филтър езикът е нестабилен и двузачен и неясен дори.

Когнитивната креативност на субекта на езика естествено се обслужва от съзнанието, където се модулира феноменът частиците 'да' и 'не' да бъдат всъщност езиковата експликация на диалектическите категории 'утвърждаване' и 'отрицание'. Тъй като тези логически категории са в основата на изразяване на логическата модалност на изречението като основна синтактична единица – продукт на субекта на езика, утвърждаващото 'да' и отричащото 'не' са изречения. Това са синкретични изречения и техният смисъл е когнитивната интенция на субекта на езика в езиковата му дейност. Синкретизмът означава покрити от всепоглъщащата и всеобхватна модалност – както като крайно минимизирана (също синкретична) езикова експликация, така и относно референцията по този начин на останалите дефинитивни признаци. Синтактичната категория в резултат от тази дейност е 'модалност'.

Равнопоставеността на дефинитивните признаци модерира изреченски инварианти. Превръщането на тази обвързана от субекта, като носител на езика и негов продуцент по право, равнопоставеност и равностойност на изреченските признаци в принцип е първата ос на диференциране на изреченските инварианти. Може да се отбележи, че това е **когнитивната ос, векторът на когнитивната креативност**. Втората ос закономерно е **комуникативната перспектива, векторът на обмена**. При него закономерно пък се превръща в принцип споделената субектност – аз и ти. Комуникативната перспектива – кръговратът рефлексия – рецепция, разполага субекта на езика в двете позиции – първо и второ лице, съобразно стимулираната когнитивна креативност през говорене и слушане. Пресичането на осите обосновава релевантността на всеки признак спрямо всяка от осите – когнитивна и комуникативна. Двата принципа – **когнитивна креативност и споделената субектност**, изграждат изреченската парадигма. Двоичността – и на осите, и на споделената субектност, подрежда съответствия, създава симетричност. Например целта на изказване като признак от когнитивната ос (интенция, строго субектна мо-

далност тоест) разполага изречението като съобщение, въпрос, подтик, желание, възклицание (емоция, изблик, удовлетвореност, да речем). Тази подредба се обръща, завърта при проекцията във втората ос – комуникативната, където споделената субектност предлага на въпроса отговор. Отговорът може да бъде съобщение, въпрос, подбуда, желание, възклицание просто защото това са вариантите на целта на изказване като когнитивна креативност на втория субект на езика. Например въпросителното изречение

‘Тръгваш ли?’

може да има следните инварианти за отговор:

1. ‘Тръгвам. (Да.)’;
2. ‘Да тръгна ли?’ (‘Тръгвам ли?’);
3. ‘Ти кажи!’;
4. ‘Иска ми се.’;
5. ‘Тръгвам!’.

Примерът е илюстративен за целите на тезата ни и затова предлага изчерпателно хипотезите. Сечението между когнитивна креативност и комуникативна перспектива може да продуцира въпросително изречение с една-единствена езикова експликация от думи с различна лексико-граматична характеристика без въпросителна семантика, в това число дори лично име и съюз:

‘– Моля?’ (З. Карабашлиев);

‘– Ницше?’ (З. Карабашлиев);

‘– Сава?’

‘– Да.’ (З. Карабашлиев);

‘– Е, и?’ (Вл. Зарев);

‘– Сериозно?’ (Вл. Зарев);

‘– И ...?’ (Г. Господинов).

Може експресивна частица да изчерпва граматичната оформеност на съобщително изречение:

‘– Ха. Вие!’ (З. Карабашлиев).

Потиснатата като съобщена регистрация емотивност и натовареното с експресия като възклицателно изречение лично местоимение за второ лице, множествено число презентират синкретизма на признаковата парадигма като критериален ред за изреченската характеристика. Синкретизмът обаче подчертава самостоятелността на интонацията да моделира в изречение дори една дума, все едно дали тя е със самостоятелна семантика и категориална характеристика, т.е. е емотивна, или пък модална без морфологична структура:

‘– Не!’ (Вл. Зарев).

Споделената субектност и пресрещането на две когнитивни креативности аргументират философията на езика в синтактичното му равнище като актуална функционалност. Това равнище е естествената екстензия на семантики, на категориални характеристики, на граматична облигация. Така частиците

апликират емотивността на субекта на езика или просто неговата когнитивна потенция и модулация. Затова не само че сами са достатъчни като езикова експликация за изречение, но и придобиват аксиоматичен статут на категориално значение по този начин и по принцип. Такъв е случаят с частиците *'да'* и *'не'*. Тези думи битуват като езиково изразено утвърждаване или отрицание. Вариативната им синтактична функционалност от думи за изразяване на модалност с двата знака плюс и минус до основна единица, изречение представя семантиката на утвърждаващата и отричащата когнитивна интенция на субекта на езика, на аз-а. Модалната им семантика не се губи, когато те се използват за образуването на граматични форми или в словообразуване (думи с негативна семантика или с отсъствие на признак, думи с уточняващо значение, сложни и съставни служебни думи).

Модалната семантика на частиците по принцип, изглежда, обяснява и оправдава аксиоматичната им морфологична форма. Освен това признаването на делексикализираната природа на някои от тях и произходът им от други части на речта със самостоятелна семантика и категориална характеристика дават основание да се приеме, че това са думи, които апликират когнитивната креативност на субекта на езика в актуалността на неговата дейност. Екстензията на когнитивно иманентната субектност е причина думите с модална семантика, които доминират морфологично като частици, да варират в орбитата на неизменяемите думи между самостоятелната и несамостоятелната тяхна семантика. Те са с различни вектори в изреченската единица – интро- (в отделните синтактични позиции), екстра- (като признакова облигаторност). Този езиков ресурс експлицира авторефлексия и затова пре моделира значението на думите с рефлексивна семантика, както и техните позиции:

'Ти даже ще отидеш.' / *'Давже ти ще отидеш.'* / *'Ти ще отидеш даже.'*

'Даже?'

'Даже!'

'Днес например времето стана приятно за разходка.' / *'Например днес времето стана приятно за разходка.'* / *'Днес времето стана приятно например за разходка.'* / *'Днес времето стана приятно за разходка например.'*

'Например?'

'Например.'

Когнитивната иманентност на субекта на езика приобщава думите до изречение и прави от думата изречение. Сечението между когнитивно креативната ос и комуникативната ос разполага изреченския инвариант преди всичко и най-вече с оглед на субектната езикова дейност. Коректното отчитане на всички признакови характеристики не препятства квалифицирането на изреченския инвариант по определен признак. Обяснението е в дефиницията, разбира се, където тези структуриращи основната единица в синтаксиса признаци са разположени равностойно и едновременно. Този факт предполага,

разполага и налага инвариантите в класификационна парадигма. Затова смятаме, че не е коректен анализът на въпросително изречение като инвариант по цел на изказване да съдържа като че ли троична „квалификация“ („въпросителните по форма възклицателни изречения ...“), както вече бе цитирано.

Пресечната точка на двете оси на субектната езикова дейност – когнитивно креативна и комуникативно перспективна, е феноменалната екстензия на когнициото от мисълта в езиковата и метаезиковата експликация, през кръговрата съзнание, подсъзнание, емотивност. Органичността на функционалното съзнание и материализацията на мисълта ни в артикулация или писмо придават на всеки един от признаците самостоятелност и затова равностойност да образува изречение.

За нас така представеният опит за анализ на синкретизма в синтаксиса на принципа на търсене и отчитане на когнитивното съответствие при всеки един от дефинитивните признаци е критериална рамка за класификация на изречението като основна синтактична единица. Разбирането за и на синкретизма като субектна когнитивно креативна парадигма с комуникативна проективност, където естествено се позиционира фокусът на втория субект, също на езика, се разполага неизбежно и в анализа на изречението като конструкция само по себе си – позиции и синтезиране на смисъл.

ЛИТЕРАТУРА

- ГЕОРГИЕВА, М., 2023. *Когнитивни аспекти на изречението*. София: БАН, ИБЕ „Проф. Любомир Андрейчин“, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. ISBN 978-954-07-5873-2.
- ГОСПОДИНОВ, Г., 2020. *Времеубежище*. Пловдив: Жанет 45.
- ГРАМАТИКА НА СЪВРЕМЕННИЯ БЪЛГАРСКИ КНИЖОВЕН ЕЗИК, 1983. Том 3: *Синтаксис*. София: БАН, ИБЕ. Издателство на БАН, с. 43, 55 – 56, 60, 74 – 78.
- ЗАРЕВ, ВЛ., 2022. *Объркани в свободата*. София: Хермес.
- КАРАБАШЛИЕВ, З., 2023. *Рана*. София: Сиела.
- НИЦОЛОВА, Р., 2008. *Българска граматика. Морфология*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, с. 409, 478.

REFERENCES

- GEORGIEVA, M., 2023. *Kognitivni aspekti na izrechenieto*. Sofia: BAN, IBE “Prof. Lyubomir Andreychin”, University Press “St. Kliment Ohridski”. ISBN 978-954-07-5873-2.
- GOSPODINOV, G., 2020. *Vremeubezhishte*. Plovdiv: Janet 45 [in Bulgarian].

- GRAMATIKA NA SAVREMENNIYA BALGARSKI KNIZHOVEN
EZIK, 1983. Vol. 3: *Sintaksis*. Sofia: BAN, IBE, Publishing House of
BAN, pp. 43, 55 – 56, 60, 74 – 78 [in Bulgarian].
KARABASHLIEV, Z., 2023. *Rana*. Sofia: Ciela [in Bulgarian].
NITSOLOVA, R., 2008. *Balgarska gramatika. Morfologiya*. Sofia: Univer-
sity Press “St. Kliment Ohridski”, pp. 409, 478 [in Bulgarian].
ZAREV, VL., 2022. *Obarkani v svobodata*. Sofia: Hermes [in Bulgarian].

SYNCRETISM OF SENTENCE SYMBOLISM

Abstract. Syncretism is an objectively predetermined process of characteristic arrangement of the sentence construction as a prototype, of course. Objectivity is ensured by the intersection of the two axes of the subjective linguistic activity – cognitive-creative and communicative-perspective. This section is actually the phenomenal extension of cognition from thought into linguistic and metalinguistic explication, through the circuit of consciousness, subconsciousness, and emotivity. The direction is from the subject with its entire immanence outward, to the explication in and with language, and forward, to the other subject. The vector outward, towards explication in and with language, is along the cognitive creativity axis, and the vector forward, towards the other subject, is along the communicative perspective axis.

Keywords: syncretism; sentence; characteristic feature; Bulgarian language; communication; linguodidactology

✉ **Prof. Mariana Georgieva, DSc.**

ORCID iD: 0000-0002-8683-9565

Institute for Bulgarian Language,

Bulgarian Academy of Sciences

52, Shipchenski prohod Blvd.

1113 Sofia

E-mail: m.georgieva@ibl.bas.bg

mv.georgieva7@gmail.com